

Henryk Ćwiek*

POLEN MUSS ERLEDIGT WERDEN.
JAK TAJNE SŁUŻBY NIEMIEC REALIZOWAŁY SWE
ZADANIA W RAMACH ANTYPOLSKIEJ POLITYKI

Streszczenie

Niemcy weimarskie, nie uznając zachodnich granic Drugiej Rzeczypospolitej, nigdy nie pogodziły się ze skutkami klęski w I wojnie światowej. Dążyły do rewizji postanowień traktatu wersalskiego, odbudowy potencjału militarnego i odwetu. Republika Weimarska prowadziła rozległą działalność szpiegowską przeciwko Polsce. Istotną rolę w tym zakresie odgrywały nie tylko instytucje państwowe, lecz także prywatne oraz ugrupowania polityczne. Abwehra, realizując wytyczne najważniejszych władz wojskowych Niemiec, wykorzystywała do celów wywiadowczych swe placówki terenowe, które powstały przy dowództwach okręgów wojskowych. Jej rozbudowa wiązała się z poszerzeniem zakresu zainteresowań szpiegowskich. Rozpoznaniem i zwalczaniem wywiadu niemieckiego w Drugiej Rzeczypospolitej zajmował się Oddział II Sztabu Generalnego (Głównego) Wojska Polskiego. Polski kontrwywiad na miarę posiadanych możliwości rozpracowywał działalność szpiegowską Niemiec. W artykule, opartym na materiałach archiwalnych, wykazano, że tajne służby Niemiec prowadziły w szerokim zakresie działalność szpiegowską przeciwko Polsce, których rozpoznanie było istotnym fragmentem przygotowań do działań zbrojnych.

Słowa kluczowe: szpiegostwo, Abwehra, tajne służby, wywiad, kontrwywiad

Wstęp

W listopadzie 1918 r. Polska odzyskała niepodległość po 123 latach niewoli. Klęski militarne państw zaborczych, rewolucja w Rosji, a zwłaszcza walki zbrojne Polaków oraz ich wysiłki na arenie międzynarodowej o uznanie prawa do niepodległości ułatwiły powrót Rzeczypospolitej na mapę polityczną Europy¹. Już w trakcie konferencji pokojo-

---

* Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie, e-mail: hcwiek@interia.pl, ORCID 0000-0001-9779-9119.

¹ W. Michowicz, *Organizacja polskiego aparatu dyplomatycznego w latach 1918–1939* [w:] *Historia dyplomacji polskiej*, t. 4: 1918–1939, red. M. Leczyk [i in.], Warszawa 1995, s. 5.

wej w Paryżu zaistniała groźba agresji niemieckiej, gdy w rejonie granicy z Polską zachodni sąsiad skoncentrował znaczne siły wojskowe, liczące ok. 350 tys. żołnierzy. Dowództwo niemieckie miało plany agresji na Polskę².

Spośród licznych problemów, z jakimi borykało się młode państwo polskie, bezpieczeństwo miało znaczenie szczególne. Rzeczpospolita stanowiła część systemu wersalskiego, zresztą niestabilnego, a nawet będącego zarzewiem potencjalnego konfliktu z Niemcami. Minister spraw zagranicznych Aleksander Skrzyński publicznie wyraził opinię dotyczącą wyjątkowo niekorzystnego położenia geograficznego nowej Polski, w kontekście zamiarów dwóch ościennych mocarstw – Niemiec i Rosji, dążących do zburzenia ładu wersalskiego i odwetu³.

Zgodnie z postanowieniami traktatu wersalskiego w Niemczech zlikwidowano powszechną służbę wojskową, rozwiązano Wielki Sztab Generalny oraz wprowadzono wiele zakazów dotyczących rozwoju sił zbrojnych. Niemcy weimarskie mogły posiadać tylko 100-tysięczną Reichswehrę, bez lotnictwa. Traktat także znacznie zmniejszył wielkość i tonaż floty. Naczelne dowództwo armii potajemnie omijało istniejące ograniczenia⁴. Współpraca wojskowa Niemiec z Rosją Sowiecką, a potem Związkiem Sowieckim, u której podłoża istniał wrogi stosunek do Polski, sprzyjała rozwojowi zbrojeń wbrew traktatowi wersalskiemu⁵.

Współpraca z państwem sowieckim wzmocniła pozycję Republiki Weimarskiej na arenie międzynarodowej. Niemcy liczyły na wojnę Polski z Rosją i możliwość zajęcia ziem zachodnich Rzeczypospolitej, w ramach ich ochrony przed komunizmem. Dowódca Reichswehry w okresie 1920–1926, gen. Hans von Seeckt, latem 1922 r. informował kanclerza Josepha Wirtha, że istnienie Polski jest nie do zniesienia i powinna zniknąć w wyniku własnej słabości i z pomocą Rosji oraz Niemiec⁶. W lipcu 1922 r. kanclerz Wirth mówił do ambasadora Ulricha Brockdorff-Rantzaua m.in.: *Polen muss erledigt werden*, czyli „Polskę trzeba wykończyć”⁷.

---

² Szerzej: P. Łossowski, *Kształtowanie się państwa polskiego i walka o granice (listopad 1918 – czerwiec 1921)* [w:] *Historia dyplomacji...*, s. 112.

³ M. Kornat, *O celach w polskiej polityce zagranicznej 1918/1919–1939* [w:] A. Friszke, M. Kornat, R. Stemplowski, *Dwie epoki. O celach w polskiej polityce zagranicznej 1918–1939 i 1989–2015*, Warszawa 2020, s. 17.

⁴ E.D. Weitz, *Niemcy weimarskie. Nadzieja i tragedia*, Kraków 2011, s. 104–105.

⁵ J. Jędrzejewska, *Współpraca Armii Czerwonej i Reichswehry w latach 1917–1933. Wybrane problemy*, Toruń 2005; A. Skrzypek, *Nie spełniony sojusz? Stosunki sowiecko-niemieckie 1917–1941*, Warszawa 1992.

⁶ J. Krasuski, *Tragiczna niepodległość. Polityka zagraniczna Polski w latach 1919–1945*, Poznań 2000, s. 138.

⁷ *Ibidem*.

Przeciwko Polsce

Wrogi stosunek Niemiec do Polski wpływał na kierunki działań tajnych służb Republiki Weimarskiej. Po rozwiązaniu sztabu generalnego wywiad niemiecki nie miał jednolitego kierownictwa, a także ośrodka decyzyjnego oraz koordynującego działalność poszczególnych ogniw tajnych służb. Należy podkreślić, że Niemcy, zgodnie z traktatem wersalskim, nie mogły prowadzić wywiadu ofensywnego, a Reichswehra miała być formacją przygotowaną do utrzymywania ładu i porządku wewnętrznego, a także ochrony granic. W strukturze Ministerstwa Obrony Niemiec wyodrębniono komórkę organizacyjną mającą zajmować się działalnością kontrwywiadowczą – *Abwehrabteilung*, czyli *Abwehrę*⁸. Została utworzona w styczniu 1921 r. i zakamuflowana w Oddziale Statystyki Urzędu Wojskowego – *Heersstatistische Abteilung des Truppenamts*. Urząd ten był sztabem generalnym Reichswehry. Utworzono dwa referaty: *Ost* i *West*, w ramach których działały pionierzy wywiadowczy, wywiadu radiowego i szyfrów oraz kontrwywiadu. Zatem nazwa Abwehry była kamuflażem organu, który oprócz zadań kontrwywiadowczych prowadził wywiad, zwłaszcza przeciw Polsce i Czechosłowacji. W początkowym okresie był to niewielki wydział kierowany przez mjr. Friedricha Gemppa, wychowanek Waltera Nicolai⁹. Przy dowództwach okręgów wojskowych Reichswehry funkcjonowało osiem ekspozytur terenowych Abwehry – *Abwehrstellen*. Spośród nich pięć prowadziło wywiad wojskowy przeciwko Polsce. Były to ekspozyтуры: I w Królewcu, II w Szczecinie, III w Berlinie z placówką znajdującą się we Frankfurcie nad Odrą, IV w Dreźnie i VIII we Wrocławiu. Zatem Abwehra miała rozległy obszar wpływów¹⁰.

W Niemczech funkcjonowały trzy typy organów informacyjnych: wojskowa służba informacyjna, utrzymywana przez państwo; organizacje wywiadowcze, dotowane przez państwo; prywatne organizacje cywilne usytuowane w wielkich koncernach i firmach przemysłowo-handlowych¹¹. Na początku lat 20. do tajnych działań była wykorzystywana cywilna organizacja wywiadowcza, znana jako *Sonderdienst* „Nuntia”. Był to oddział prywatnej firmy handlowo-przewozowej *Deutscher*

⁸ A. Peplowski, *Kontrwywiad II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2002, s. 120–121.

⁹ Walter Nicolai (1873–1938), oficer niemieckiego Sztabu Generalnego. W latach 1913–1914 był szefem centrali wywiadu Sztabu Generalnego – *Sektion III B. M. Ronge*, *Dwanaście lat służby wywiadowczej*, Warszawa 1992, s. 51 i n.

¹⁰ M. Cygański, *Abwehra w Republice Weimarskiej 1921–1932 (Powstanie, rozwój i działalność przeciw Polsce, zwłaszcza na Śląsku)*, „Kwartalnik Opolski”, 1989, nr 2, s. 57.

¹¹ W. Kozaczuk, *Bitwa o tajemnice. Służby wywiadowcze Polski i Rzeszy Niemiec 1922–1939*, Warszawa 1977, s. 68–70.

Überseedienst (DUD)¹². Jej rozwój popierał m.in. kanclerz Niemiec J. Wirth, prezydent Niemiec Friedrich Ebert i dowódca Reichswehry H. Seeckt. Faktycznie działalność tego organu ukrywano przed policją i administracją cywilną. Zdarzały się paradoksalne przypadki, że policja śledziła działania wywiadu wojskowego Reichswehry. Działania „Nuntii” nadzorowali mjr Hermann Lieser oraz kpt. Carl Rau, współpracownicy dawnego szefa Sektion III B W. Nicolaia. Reichswehra kierowała do służby szpiegowskiej „Nuntii” wybranych oficerów z dawniej centrali wywiadu oraz sprawdzonych agentów. Rozbudowa tej organizacji na początku lat 20. doprowadziła do utworzenia kilku filii terenowych – *Zweigstellen*, znajdujących się w Berlinie, Szczecinie, Wrocławiu, Monachium, Hamburgu, Dreźnie, Lindau oraz Kassel. W okresie 1924–1925 utworzono kolejne filie w Królewcu, Frankfurcie nad Odrą i Stuttgarcie. Kilka placówek, znajdujących się w Berlinie, Królewcu, Frankfurcie i Wrocławiu, prowadziło aktywny wywiad ofensywny przeciwko Polsce¹³.

Polski kontrwywiad zdobył tajną instrukcję zawierającą zadania wrocławskiej filii organizacji „Nuntia” z 1924 r. oraz szczegółowe wytyczne pracy szpiegowskiej z 1925 r., przeznaczone dla agentury w Polsce. Potwierdzały one aktywność i szeroki zakres wywiadu niemieckiego¹⁴. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Rzeszy – *Reichsministerium des Innern* i krajowe ministerstwa tego resortu otrzymały rozległe kompetencje w zakresie wywiadu i kontrwywiadu. Realizowały one zadania o charakterze ofensywnym i defensywnym. Także resort spraw zagranicznych Niemiec zajmował się działalnością wywiadowczą. Nie miał on wydziału wywiadowczego kierującego pracą informacyjną poza granicami kraju. Natomiast nieoficjalnie tajnymi akcjami kierowały departamenty terytorialne. Funkcje organów informacyjno-wywiadowczych MSZ spełniały jego placówki zagraniczne, a zwłaszcza wydziały propagandowe. Placówki konsularne miały odpowiednio wyszkoloną kadrę oraz liczną rzeszę agentów¹⁵.

Na Śląsku działalność szpiegowską prowadziły jednostki policji granicznej. Na czele granicznego komisariatu w Opolu stał radca policyjny Grenlich. Oddział Polityczny przy Prezydium Policji w Gliwicach nadzorował działalność komisariatów w Gliwicach, Zabrzju i Bytomiu. W każdym z nich było zatrudnionych kilkunastu pracowników, z któ-

¹² *Ibidem*, s. 70–77.

¹³ M. Cygański, *op.cit.*, s. 59–60.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ H. Kopczyk, *Niemiecka działalność wywiadowcza na Pomorzu 1920–1933*, Gdańsk 1970, s. 78–80.

rych większość zajmowała się wywiadem¹⁶. Placówka w Opolu kierowała działaniami biura wywiadowczego, które było instytucją pośrednią między placówkami granicznymi a *Abwehrstelle-Schlesien* we Wrocławiu. Instytucja ta zajmowała się wywiadem ofensywnym, zwłaszcza w zakresie wojskowym. Podlegające jej placówki w Bytomiu, Gliwicach, Zabrze i Raciborzu były zakonspirowane jako towarzystwa ubezpieczeniowe¹⁷. Tajna organizacja „Consul” prowadziła działania o charakterze terrorystycznym. Likwidowała pracowników monarchii, utrudniała wykonywanie postanowień traktatu wersalskiego, a także usuwała zwolenników ugodowej polityki. Niektórzy jej członkowie byli dawnymi oficerami wywiadu niemieckiego Sztabu Generalnego¹⁸.

W Republice Weimarskiej powstało wiele prywatnych biur wywiadowczych. Wiązało się to ze wzrostem przestępczości oraz możliwością uzyskania stosunkowo łatwego źródła zarobku. Biura detektywistyczne zakładali i prowadzili przeważnie byli wojskowi. Wywiady innych państw z reguły jednoznacznie oceniały, że była to celowa forma konspiracyjna służby informacyjnej¹⁹. Tajne służby Niemiec wykorzystywały wszelkie sposoby, aby uzyskać istotne wiadomości. W wyniku inwigilacji korespondencji zdobywano wiele cennych wiadomości, nie tylko natury wojskowej. Wywiad niemiecki organizował dla swych działań rozległe zaplecze²⁰. Aby wysyłać agentów do Polski, doskonalono technikę fałszowania paszportów, przepustek granicznych, legitymacji i innych dokumentów osobistych. Niemiecka tajna policja polowa dostarczała oficerom wywiadu fałszywe dokumenty polskie. Łatwo było w tym okresie je podrabiać, ponieważ nie były skomplikowane i bardzo często pozbawione fotografii. Wywiad niemiecki zaopatrywał w fałszywe paszporty polskie nie tylko swych współpracowników, lecz także agitatorów bolszewickich współdziałających z oficerami wywiadu. Wykorzystywał również paszporty ukraińskie, wystawiane przez konsulat Ukraińskiej Republiki Ludowej w Gdańsku. Placówka ta współpracowała też z tajnymi służbami Rosji. *Abwehrstelle Schlesien* współdziałała z placówkami policji kryminalnej w zakresie działalności szpiegowskiej.

¹⁶ Centralne Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (CA MSW), sygn. 282, Meldunek typu wojskowego, opracowany na podstawie informacji agenturalnych, z 20 maja 1926 r., s. 1–2.

¹⁷ CA MSW, Meldunek typu wojskowego, opracowany na podstawie informacji agenturalnych, z 6 lipca 1929 r., s. 1–2.

¹⁸ CA MSW, sygn. 241, Niemiecka służba wywiadowcza od czasu zawarcia układu wersalskiego do chwili obecnej, cz. III, Warszawa 1927, s. 45–46.

¹⁹ *Ibidem*, s. 54–59.

²⁰ CA MSW, sygn. 293, Pismo Oddziału II Informacyjnego Dowództwa Frontu Śląskiego do Ekspozytury w Cieszynie, z 6 stycznia 1919 r., s. 1–2.

Jednostka ta przywiązywała duże znaczenie do przestrzegania ustalonych zasad konspiracji. Nawet kierując korespondencją do jednostek terenowych, stosowała zamiast adresów ustalone znaki²¹.

Wiele organizacji niemieckich istniejących pod różnymi szyldami w Polsce prowadziło działalność szpiegowską²². Jedną z nich był *Deutsch-tumsbund*. Proces sądowy z 1923 r. wykazał, że ten związek miał strukturę organizacyjną wywiadu i prowadził wrogą działalność skierowaną przeciw państwu polskiemu. Rozbudowany tajny aparat wywiadowczy stanowiły głównie osoby współpracujące z wywiadem ze względów ideowych. Na ziemiach zachodnich i północnych Rzeczypospolitej rozmieszczona była gęsta sieć zakonspirowanych agentów oraz innych współpracowników, zajmujących się nie tylko szpiegostwem wojskowym²³. Mniejszość niemiecka wykorzystywana przez służby wywiadowcze Niemiec była także wspierana finansowo przez zakamufLOWanych pośredników. O ile Fundacja Niemiecka ograniczała swą działalność do udzielania pomocy rodakom na terenach zwróconych Polsce, to podstawową organizacją zajmującą się losem mniejszości niemieckiej poza obszarami z 1914 r. był Niemiecki Związek Obrony Niemczyzny Nadgranicznej i Zagranicznej – *Deutscher Schutzbund für das Grenz und Auslandsdeutschum*²⁴.

Po przejściowym okresie trudności, jakie przeżywały Niemcy po zakończeniu I wojny światowej, następowała stopniowa poprawa sytuacji gospodarczej i politycznej, co w istotnym stopniu wpływało na rezultaty działalności szpiegowskiej. Wywiad niemiecki wykorzystywał na bieżąco zdobycze nauki i techniki. Przywiązywano duże znaczenie do wszechstronnego wyszkolenia oficerów, którzy znali nie tylko zasady i formy tajnych działań, ale także niektóre dziedziny nauki i techniki niezbędne do wykonywania specjalnych zleceń. Zdarzały się przypadki, że oficerowie rezerwy byli zatrudnieni poza granicami kraju jako dziennikarze. Ze względu na charakter pracy mieli duże możliwości realizacji określonych zadań²⁵.

Na Górnym Śląsku wywiad niemiecki miał ułatwioną infiltrację. Sprzyjało temu bezrobocie i łatwość przekraczania granicy. Stosunkowo

²¹ CA MSW, sygn. 282, Meldunek typu wojskowego „Działalność wywiadu niemieckiego w kwietniu 1927 r.”, s. 1–2.

²² CA MSW, sygn. 241, Związki niemieckie w Polsce, brak roku, s. 71–152.

²³ Wojewódzkie Archiwum Państwowe (WAP) w Bydgoszczy, Urząd Wojewódzki Pomorski (UWoj. Pom.) Wydział Społeczno-Polityczny, sygn. 4814, Sprawozdanie dotyczące reorganizacji niemieckiej służby wywiadowczej z 20 września 1921 r., k. 81.

²⁴ A. Ringman, *Cel i środki niemieckiej polityki zagranicznej*, Warszawa 1931, s. 48.

²⁵ CA MSW, sygn. 242, Zadania i zdobycze wywiadu niemieckiego w Polsce. Ocena niemieckiej pracy wywiadowczej, Warszawa 1927, s. 70–115.

niewielkie nakłady finansowe pozwalały na organizację wywiadu informacyjnego na masową skalę. Świadczy o tym liczba spraw szpiegowskich wykrytych przez polski kontrwywiad²⁶. Strona niemiecka przywiązywała duże znaczenie do konspiracji pracowników kadrowych wywiadu i współpracowników. Mieli oni wiele pseudonimów, co graniczyło z przesadą. Ponadto każdy z nich miał kilka zakonspirowanych adresów. Postępowanie takie było podyktowane względami oszczędnościowymi. Niemcy często przesyłali pocztą tajne informacje, używając atramentu sympatycznego. Polski kontrwywiad potwierdzał dobre rozpracowanie pogranicza przez tajne służby Republiki Weimarskiej²⁷.

Strona niemiecka przywiązywała duże znaczenie do prowadzenia wywiadu wojskowego, przemysłowego i terenowego, mając na uwadze perspektywę operacji wojennych. Sztab niemiecki uzyskiwał interesujące informacje z wiarygodnych źródeł innych ministerstw. Rozpoznanie wywiadu wojskowego było z reguły wnikliwe i dotyczyło wszelkich rodzajów sił zbrojnych. Obejmowało: organizację, wyszkolenie, uzbrojenie, zaopatrzenie, wartość bojową i moralną żołnierzy, a także wiele pokrewnych kwestii. W zakresie przemysłu interesowano się zwłaszcza innowacjami technicznymi wdrażanymi do produkcji wojennej²⁸. Niemcy starali się za wszelką cenę pozyskać źródła informacji w centralnych urzędach kraju. Na czele placówek stali oficerowie dobrze przygotowani do służby wywiadowczej. Kilkuletnia praca pozwalała im dokładnie rozpoznać terytorium działania i stosować odpowiednie metody. Na początku lat 30. kontrwywiad polski na podstawie rozpracowań wywiadu niemieckiego oceniał, że Abwehra coraz częściej pozyskiwała agentów do współpracy na bazie korzyści materialnych²⁹.

Efekty działalności polskiego kontrwywiadu

Akcje kontrwywiadowcze najczęściej znajdowały epilog w salach sądowych. Aby sąd był przekonany o winie podejrzanego i aby placówka defensywna miała poczucie zgodności działań z prawem, pracownicy pionu dochodzeniowego musieli mieć odpowiednie przygotowanie prawnicze. Ponadto placówki kontrwywiadowcze śledziły postępy w sprawach

²⁶ CA MSW, sygn. 239, Metody działania wywiadu niemieckiego, s. 13–15.

²⁷ CA MSW, sygn. 282, Meldunek typu wojskowego sporządzony na podstawie informacji agenturalnych z 30 maja 1926 r.

²⁸ CA MSW, sygn. 511, Ogólny zarys niemieckiej służby wywiadowczej i zadania wywiadu na 1931/1932, Warszawa 1933.

²⁹ CA MSW, Zarys sowieckiej, niemieckiej i litewskiej służby wywiadowczej 1933 r., s. 1–9.

o szpiegostwo, doskonaląc swój warsztat dochodzeniowy, a także wyciągały wnioski dotyczące prawnych aspektów przedstawiania zarzutów o tego rodzaju przestępstwa. Bardzo często dopiero w trakcie rozprawy sądowej ujawniano wiele szczegółów współpracy z obcym wywiadem, które dla służb prowadzących tajne działania miały bardzo istotne znaczenie³⁰.

Od marca do czerwca 1921 r. w sądach wojskowych na obszarze Rzeczypospolitej prowadzono 16 spraw o szpiegostwo na rzecz Niemiec³¹. Było to prawie trzykrotnie mniej aniżeli spraw o szpiegostwo na korzyść Związku Sowieckiego. Ta różnica jest bardzo wymowna. Nie świadczy to jednak o tym, że wywiad niemiecki nie był ekspansywny. Dowodzi raczej, że był dobrze zorganizowany i należyście prowadzony. Za słabsze rozpoznanie działalności wywiadu niemieckiego odpowiedzialne były placówki kontrwywiadowcze. Potwierdzeniem tej tezy może być przykład rozprawy karnej toczącej się w sądzie wojskowym na Pomorzu przeciwko Pawłowi Wernickiemu, który będąc agentem konsulatu polskiego w Kwidzynie, a następnie Ekspozytury Oddziału II Naczelnego Dowództwa w Grudziądzu, współpracował z wywiadem niemieckim. Rozpracowywał on między innymi działalność polskich konsulów w Królewcu, Olsztynie i Kwidzynie, gromadząc wiadomości o ich nadużyciach. Ponadto zbierał informacje o agentach polskich umieszczonych w Niemczech.

Z rozpoznania polskiego kontrwywiadu z 1922 r. wynikało, że obce służby wywiadowcze wykorzystywały przede wszystkim podoficerów i szeregowych Wojska Polskiego zatrudnionych w kancelariach, sztabach, drukarniach, fabrykach, magazynach itp. do zdobywania tajnych dokumentów. Realizację tych zadań ułatwiała służbom niemieckim nieprzestrzeganie elementarnych zasad ochrony tajemnic wojskowych. Często funkcje kancelaryjne pełnili szeregowi obcych narodowości. W niektórych jednostkach nie prowadzono nawet ewidencji tajnych rozkazów³².

W 1923 r. wytyczono zakres podporządkowania ekspozytur Oddziału II Sztabu Generalnego (SG) dowódcom Okręgów Korpusów (OK), którzy mieli prawo do:

- nadzoru nad dyscypliną pracowników ekspozytur oraz posterunków oficerskich danego okręgu, dając im stosowne uprawnienia sądowe, dyscyplinarne i honorowe,

---

³⁰ CA MSW, sygn. 282, t. 127, Opracowanie Ministerstwa Spraw Wojskowych (MSWojsk.). Służba kontrwywiadowcza w świetle spraw o szpiegostwo w czasie od marca do czerwca 1921 r. z 27 lipca 1921 r., k. 8–13.

³¹ *Ibidem*, k. 10–12.

³² CA MSW, sygn. 278, t. 37, Wytyczne szefa Sztabu Generalnego MSWojsk. skierowane do dowódcy OK nr V z 11 października 1922 r., k. 167–168.

- inspekcji w zakresie doboru personelu,
- przeprowadzenia zmian personalnych, zgodnie z wytycznymi w tym zakresie.

Sztab Generalny Wojska Polskiego kierował działaniami operacyjnymi ekspozytur i posterunków oficerskich³³. Natomiast ekspozytury przedstawiały dowódcom OK odpisy okresowych sprawozdań informacyjnych dotyczących spraw wojskowych. Szefowie ekspozytur byli zobowiązani do zapoznawania dowódców lub szefów sztabów z zagadnieniami dotyczącymi:

- organizacji obcych służb specjalnych,
- osobowych źródeł informacji,
- wynagradzania za pracę,
- budżetu,
- celowości wydatków.

Kierownictwo nad ekspozyturami spoczywało w rękach Oddziału II SG³⁴. Placówki zwalczające obcy wywiad były rozmieszczone w rejonie pasa granicznego oraz w głębi kraju. W pasie granicznym kontrwywiad z reguły skupiał swą uwagę na zadaniach o charakterze zaczepnym i defensywnym. Starano się stworzyć formę zapory, by ograniczyć bądź sparaliżować wrogie działania. W tym celu utworzono kilka stref, w których funkcjonowały sieci posterunków obronnych³⁵.

W wytycznych dla organów zwalczających obce wywiady zwracano uwagę na rozpoznanie przeciwnika, tzn. szybkie uzyskanie potrzebnych wiadomości oraz operatywne ich wykorzystanie. Najbardziej cenna informacja mogła się okazać bezwartościowa, jeśli nie została we właściwym czasie przekazana kompetentnym organom. Starano się, by działalność kontrwywiadu była realizowana systematycznie i konsekwentnie na podstawie ustalonego planu. Wszelkie posunięcia oparte na improwizacji i przypadkowości – jak wykazała praktyka – były z reguły skazane na niepowodzenie³⁶.

Państwo polskie broniło swojego bytu, stosując określone środki represji, adekwatne do ówczesnych możliwości³⁷. W trudnym okresie budowania struktur państwowych sprawność działań kontrwywiadowczych oraz sądownictwa pozostawiały wiele do życzenia. Gros spraw szpie-

³³ CA MSW, sygn. 293, t. 306, Rozkaz MSWojsk. do dowódców OK, ekspozytur Oddziału II SG oraz inspektorów armii z 29 sierpnia 1923 r., s. 1–2.

³⁴ CA MSW, sygn. 293, t. 306, Rozkaz MSWojsk. do DOK z 19 września 1923 r., s. 1–3.

³⁵ Archiwum Straży Granicznej (ASG) w Kętrzynie, sygn. 1045/115, s. 2–3.

³⁶ CA MSW, sygn. 389, Wytyczne służby kontrwywiadowczej, b.r.w., s. 126–129.

³⁷ L. Gondek, *Działalność Abwehry na terenie Polski 1933–1939*, Warszawa 1974, s. 242.

gowskich kończyło się umorzeniem i zwolnieniem zatrzymanych. Przyczyn tego stanu doszukiwano się w niewłaściwie prowadzonych przez organy policyjne działaniach operacyjnych. Samodzielne referaty informacyjne często dowiadywały się o zakończonych sprawach szpiegowskich ze statystyki.

W 1922 r. w Polsce o szpiegostwo na rzecz Niemiec oskarżono 112 osób. Najwięcej agentów działających na rzecz niemieckich służb specjalnych zatrzymano na obszarze Dowództwa Okręgu Korpusu (DOK) V Kraków. Akty oskarżenia przedstawiono 54 osobom. Na terenie DOK VII Poznań rozpracowania operacyjne 18 osób znalazły epilog w sądach. Natomiast organy kontrwywiadowcze DOK VIII Toruń przekazały wymiarowi sprawiedliwości 12 agentów wywiadu niemieckiego³⁸.

W 1923 r. nastąpił pewien spadek liczby podejrzanych o współpracę z wywiadem niemieckim. Na ławie oskarżonych zasiadło 74 agentów. W tym na terenie: DOK V – 21 osób, DOK VII – 3 osoby, DOK VIII – 28 osób. Liczba ujawnionych szpiegów niemieckich w 1923 r. w porównaniu z rokiem poprzednim zmniejszyła się o 38 osób³⁹. Według oceny Oddziału II SG liczba agentów rozpracowanych przez organy kontrwywiadu nie była najistotniejsza. Podkreślano zdecydowaną poprawę jakości działań kontrwywiadu, która miała wpływ na bardziej wnikliwe rozpracowywanie spraw szpiegowskich. Większość spraw kierowanych do sądu w 1923 r. przez policję została umorzona⁴⁰.

W 1924 r. na ławie oskarżonych zasiadło 30 agentów wywiadu niemieckiego. W porównaniu z latami poprzednimi liczba rozpracowanych spraw szpiegowskich zdecydowanie zmniejszyła się. W skali krajowej stanowiła ona 5,6% wszystkich zrealizowanych spraw. Na obszarze województw zachodnich i północnych Polski aresztowano kilkunastu współpracowników niemieckich służb specjalnych, w tym: DOK VIII – 11 osób, DOK V – 4 osoby, DOK VII – 3 osoby⁴¹.

Kierownictwo Oddziału II oceniało tę sytuację jako niekorzystną. Uważano, że organy kontrwywiadowcze straciły w 1924 r. swą skuteczność⁴². Wywiad niemiecki udoskonalił swój warsztat szpiegowski, a strona polska nie dostosowała do niego metod przeciwdziałania. Warto dodać, że w przedstawionych przez Oddział II statystykach spraw szpie-

³⁸ CA MSW, sygn. 278, t. 38/1, Statystyka spraw szpiegowskich i agitacji komunistycznej w wojsku za 1922 r., s. 1–202.

³⁹ CA MSW, sygn. 278, Statystyka spraw szpiegowskich i agitacji komunistycznej w wojsku za 1923 r., s. 1–95.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ CA MSW, sygn. 278/38/1, Statystyka szpiegowska i agitacji komunistycznej w wojsku za 1924 r., s. 1–81.

⁴² *Ibidem*.

gowskich kryło się sporo nieścisłości. Często podawano jedynie nazwiska osób podejrzanych o działalność szpiegowską, nie określając ich miejsca zamieszkania, wieku i zawodu. Niejednokrotnie powtarzano w ujęciach statystycznych sprawy, które już w roku poprzednim wykazywano jako rozpracowane⁴³.

W 1925 r. przed polskimi sądami stanęło 73 agentów wywiadu niemieckiego. Było to 9,5% ogółu oskarżonych o szpiegostwo. Dla porównania można podać, że w tym roku na ławie oskarżonych zasiadło aż 411 współpracowników wywiadu sowieckiego, co stanowiło 53,8% wszystkich obwinionych. W poszczególnych okręgach rozpracowano: DOK V Kraków – 24 osoby, DOK VIII Toruń – 23 osoby, DOK VII Poznań – 16 osób, DOK VI Lwów – 3 osoby, DOK III Grodno – 3 osoby, DOK I Warszawa – 2 osoby, DOK IV Łódź – 2 osoby⁴⁴.

W statystykach spraw szpiegowskich istniało wiele błędów i nieścisłości. Praktykowano także ujmowanie w ewidencji, przez niektóre DOK, spraw, o których prowadzeniu nie informowano wcześniej centrali Oddziału II. Taka sytuacja wprowadzała chaos i niemożność dokładnego ustalenia liczby osób oskarżonych o szpiegostwo. W ujęciach statystycznych nie wykazywano spraw rozpracowywanych przez policję, a także przy jej współdziałaniu⁴⁵. W połowie lat 20. kontrwywiad kierował do sądów akty oskarżenia o szpiegostwo, nie mając wystarczających dowodów winy. Przykładem może być sprawa Wacława Katnego, byłego posterunkowego policji, który w październiku 1925 r. nielegalnie przekroczył granicę polsko-niemiecką. Został oskarżony o działalność szpiegowską. W trakcie dochodzenia zmieniono jednak zarzuty. Prokurator Sądu Okręgowego w Katowicach umorzył dochodzenie w tej sprawie i wniósł akt oskarżenia o nielegalne przekroczenie granicy. Podobnie było w sprawie Józefa Kiessa, który również przekroczył granicę polsko-niemiecką. Nie potwierdzono jego współpracy z wywiadem niemieckim⁴⁶.

Placówki wywiadu niemieckiego działające na Pomorzu przygotowywały swą agenturę do prowadzenia aktywnego wywiadu wojskowego. Przede wszystkim dążyły one do zdobycia informacji i dokumentów wojskowych dotyczących zagadnień mobilizacyjnych, co potwierdził polski kontrwywiad w latach 1925–1926. Gdańska placówka wywiadowcza pozyskiwała do współpracy agentów przez swych emisariuszy

⁴³ CA MSW, sygn. 278/38/1, Statystyka spraw szpiegowskich za lata 1922–1924.

⁴⁴ CA MSW, sygn. 278, t. 38/1, Statystyka szpiegowska i agitacji komunistycznej w wojsku za 1925 r., s. 1–112.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ CA MSW, sygn. 266, t. 3A/4, Sprawozdanie z działalności SRI DOK V w Krakowie za IV kwartał 1925 r. z 22 stycznia 1926 r., k. 52–54.

przebywających na Pomorzu, najczęściej pod pozorem załatwiania interesów handlowych⁴⁷.

W 1926 r. organy kontrwywiadu DOK V skutecznie rozpracowywały działalność wywiadu niemieckiego. W innych rejonach kraju zwalczanie wpływów tego wywiadu pozostawało wiele do życzenia. Na ławie oskarżonych zasiadło 106 agentów niemieckich, co stanowiło 17,7% całkowitej liczby aresztowanych. Niemieckie służby specjalne były wspomagane przez współpracowników różnych narodowości. W większości byli to Polacy i Niemcy⁴⁸. W zwalczaniu szpiegostwa na rzecz Niemiec na uwagę zasługuje działalność Samodzielnego Referatu Informacyjnego DOK V oraz Ekspozytury nr 4 Oddziału II SG. Wspólnie rozpracowały 35 szpiegów niemieckich, z których 18 skazanych zostało na karę więzienia. Referat Informacyjny DOK V wraz z organami policji ujawnił 30 szpiegów, a 10 z nich trafiło do cel więziennych. Stosunkowo wielu, bo aż 16 osób, podejrzewanych o szpiegostwo, zostało uniewinnionych. Kilku agentom udało się zbiec. Policja prowadziła 17 spraw o szpiegostwo, lecz wszyscy oskarżeni zostali przez sąd uniewinnieni, co świadczyło o braku fachowych umiejętności tego organu w zakresie zwalczania szpiegostwa⁴⁹.

Wywiad niemiecki wykorzystywał także pospolitych przestępców do realizacji swych zadań. Przykładem może być planowana akcja włamania się do biura oficera informacyjnego 23. Dywizji Piechoty w celu zdobycia dokumentów mobilizacyjnych. W wyniku sprawnie prowadzonych działań specjalnych jesienią 1926 r. ujęto 34-letniego Augustyna Helle, który wkrótce stanął przed sądem⁵⁰. Proces zwalczania wpływów obcego wywiadu był coraz trudniejszy⁵¹. W latach 1925–1927 nastąpił spadek liczby wykrytych spraw szpiegowskich kierowanych do polskich sądów, co potwierdzają następujące dane: 1925 r. – 248 spraw (655 osób); 1926 r. – 223 sprawy (493 osoby); 1927 r. – 145 spraw (349 osób). Należy przyjąć, że obce służby wywiadowcze nie tylko nie zmniejszyły natężenia swych działań, lecz je nawet nasiliły. Jednak udoskonaliły metody pracy i w związku z tym stały się trudne do wykrycia.

Pod koniec lat 20. kontrwywiad stwierdzał nasilenie akcji Abwehry, która starała się uzyskiwać informacje o Polsce od przedstawicieli różnych środowisk. Strona niemiecka przywiązywała duże znaczenie do

⁴⁷ H. Kopczyk, *op.cit.*, s. 114–117.

⁴⁸ CA MSW, sygn. 278, t. 38/1, Statystyka szpiegostwa i agitacji komunistycznej w wojsku za 1926 r., s. 1–91.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 85–88.

⁵⁰ CA MSW, sygn. 266, t.3A-5, Sprawozdanie Referatu Kontrwywiadu DOK V za IV kwartał 1926 r., k. 44.

⁵¹ *Ibidem*, s. 70.

każdego nowego kontaktu, do każdej informacji. Taktyka gromadzenia wszystkich wiadomości przynosiła wymierne korzyści⁵². W tym okresie odnotowano zwiększone zainteresowanie niemieckich służb specjalnych sprawami wojskowymi, a zwłaszcza lotnictwem.

W 1930 r. kontrwywiad polski zlikwidował 162 sprawy szpiegowskie, zatrzymując 417 osób. Rozpracowano 37 spraw, w których było zaangażowanych 50 agentów⁵³. W tym okresie zagrożenie ze strony sowieckich służb specjalnych było o wiele większe. Polski kontrwywiad rozpracował 108 spraw szpiegowskich i 313 agentów tego wywiadu. Największe nasilenie działalności sowieckiej notowano w DOK II Lublin, DOK VI Lwów i DOK IX Brześć nad Bugiem. Referat Informacyjny DOK V rozpoznał 3 sprawy, a na ławie oskarżonych zasiadło 9 szpiegów⁵⁴.

W 1931 r. organy kontrwywiadu polskiego rozpracowały w ramach 139 spraw działalność 279 szpiegów. Jeśli chodzi o wywiad niemiecki, to ujawniono w toku 47 rozpracowań 56 agentów⁵⁵. W tym okresie dostrzega się zagrożenie ze strony wywiadu sowieckiego. Wyraża się to w aresztowaniu 184 współpracowników tego wywiadu. Największe wpływy tajnych służb sowieckich było w DOK II, DOK VI i DOK IX. Na obszarze OK V Referat Informacyjny ujawnił 5 szpiegów, którzy stanęli przed polskimi sądami⁵⁶.

Na początku lat 30. nastąpiło wyraźne nasilenie działalności wywiadu niemieckiego, szczególnie kierowanego z Gdańska. W latach 1932–1933 organy kontrwywiadu na Pomorzu rozpracowały działalność 18 agentów zwerbowanych przez Prezydium Policji w Gdańsku. Zdrajcy ojczyzny zostali surowo ukarani. Wydano 9 wyroków śmierci, z których 6 wykonano, a w 3 przypadkach Prezydent Rzeczypospolitej w drodze łaski zamienił na kary długoletniego więzienia. Natomiast w 9 sprawach sądy orzekły kary 2–15 lat pozbawienia wolności⁵⁷.

Zakończenie

Niemcy po zakończeniu I wojny światowej, zgodnie z traktatem wersalskim, nie mogły prowadzić wywiadu ofensywnego. Jednak skutecznie omijały istniejące ograniczenia. Wrogi stosunek Niemiec weimarskich do

⁵² L. Gondek, *op.cit.*, s. 95–96; W. Kozaczuk, *op.cit.*, s. 261–263.

⁵³ CA MSW, sygn. 278, t. 38/2, Statystyka spraw szpiegowskich za 1930 r., s. 1–156.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ CA MSW, sygn. 278, t. 80, Statystyka spraw szpiegowskich za 1931 r., k. 111–112.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 171.

Polski wpływał na kierunki działań tajnych służb. Zgodnie z wytycznymi najwyższych władz państwowych Republiki Weimarskiej działalność szpiegowską przeciwko Polsce prowadziła Abwehra, a także wiele innych organizacji funkcjonujących pod różnymi szyldami. Zakres zainteresowań wywiadowczych strony niemieckiej w Polsce był rozległy. Przywiązywała duże znaczenie do prowadzenia wywiadu wojskowego, przemysłowego i terenowego, uwzględniając w przyszłości działania wojenne.

Na początku lat 20. polski kontrwywiad nie osiągał zbyt dobrych rezultatów. Organizacja struktur defensywnych pozostawiała wiele do życzenia. Widoczne były braki w wyszkoleniu. Działalnością kontrwywiadowczą oprócz instytucji wojskowych zajmowała się również policja. Często placówki te nie współpracowały ze sobą, co wpływało negatywnie na efekty zwalczania szpiegostwa. Z ocen Oddziału II Sztabu Generalnego (Głównego) wynika, że podejmowane działania w zakresie poprawy jakości pracy kontrwywiadowczej przynosiły wymierne korzyści. Akcje organów defensywnych znajdowały najczęściej epilog w sądach. Placówki kontrwywiadowcze śledziły postępy w sprawach o szpiegostwo i doskonaliły swój warsztat operacyjny oraz dochodzeniowy. Państwo polskie broniło swego bytu, stosując środki represji odpowiednie do ówczesnych możliwości.

Wywiad niemiecki miał dogodne warunki do prowadzenia działalności szpiegowskiej w Drugiej Rzeczypospolitej. Istniejące ułatwienia oraz pomoc ze strony obywateli polskich narodowości niemieckiej sprzyjały penetracji wywiadowczej, utrudniając jej zwalczanie przez polski kontrwywiad. Na Śląsku istniała szczególna sytuacja, ponieważ wielu Polaków było uzależnionych od niemieckich sfer przemysłowych. Dobra organizacja Abwehry i sprzyjające warunki nie uchroniły jej placówek od porażek w walce na tajnym froncie polsko-niemieckim. Organy polskiego kontrwywiadu, mimo wielu trudności, osiągały stosunkowo dobre rezultaty w zwalczaniu wywiadu zachodniego sąsiada.

Bibliografia

- Archiwum Straży Granicznej (ASG) w Kętrzynie, sygn. 1045/115.
CA MSW, sygn. 239, Metody działania wywiadu niemieckiego.
CA MSW, sygn. 241, Niemiecka służba wywiadowcza od czasu zawarcia układu wersalskiego do chwili obecnej, cz. III, Warszawa 1927.
CA MSW, sygn. 241, Związki niemieckie w Polsce, brak roku.
CA MSW, sygn. 242, Zadania i zdobycze wywiadu niemieckiego w Polsce. Ocena niemieckiej pracy wywiadowczej, Warszawa 1927.
CA MSW, sygn. 266, t. 3A/4, Sprawozdanie z działalności SRI DOK V w Krakowie za IV kwartał 1925 r. z 22 stycznia 1926 r.

- CA MSW, sygn. 266, t. 3A-5, Sprawozdanie Referatu Kontrwywiadu DOK V za IV kwartał 1926 r.
- CA MSW, sygn. 278, Statystyka spraw szpiegowskich i agitacji komunistycznej w wojsku za 1923 r.
- CA MSW, sygn. 278, t. 37, Wytyczne szefa Sztabu Generalnego MSWojsk. skierowane do dowódcy OK nr V z 11 października 1922.
- CA MSW, sygn. 278, t. 38/1, Statystyka spraw szpiegowskich i agitacji komunistycznej w wojsku za 1922 r.
- CA MSW, sygn. 278, t. 38/1, Statystyka szpiegostwa i agitacji komunistycznej w wojsku za 1925 r.
- CA MSW, sygn. 278, t. 38/1, Statystyka szpiegostwa i agitacji komunistycznej w wojsku za 1926 r.
- CA MSW, sygn. 278, t. 38/2, Statystyka spraw szpiegowskich za 1930 r.
- CA MSW, sygn. 278, t. 80, Statystyka spraw szpiegowskich za 1931 r.
- CA MSW, sygn. 278/38/1, Statystyka spraw szpiegowskich za lata 1922–1924.
- CA MSW, sygn. 278/38/1, Statystyka szpiegowska i agitacji komunistycznej w wojsku za 1924 r.
- CA MSW, sygn. 282, Meldunek typu wojskowego „Działalność wywiadu niemieckiego w kwietniu 1927 r.”.
- CA MSW, sygn. 282, Meldunek typu wojskowego sporządzony na podstawie informacji agenturalnych z 30 maja 1926 r.
- CA MSW, sygn. 282, Meldunek typu wojskowego, opracowany na podstawie informacji agenturalnych, z 20 maja 1926 r.
- CA MSW, sygn. 282, Meldunek typu wojskowego, opracowany na podstawie informacji agenturalnych, z 6 lipca 1929 r.
- CA MSW, sygn. 282, t. 127, Opracowanie Ministerstwa Spraw Wojskowych (MSWojsk.). Służba kontrwywiadowcza w świetle spraw o szpiegostwo w czasie od marca do czerwca 1921 r. z 27 lipca 1921 r.
- CA MSW, sygn. 293, Pismo Oddziału II Informacyjnego Dowództwa Frontu Śląskiego do Ekspozytury w Cieszynie, z 6 stycznia 1919 r.
- CA MSW, sygn. 293, t. 306, Rozkaz MSWojsk. do DOK z 19 września 1923 r.
- CA MSW, sygn. 293, t. 306, Rozkaz MSWojsk. do dowódców OK, ekspozytur Oddziału II SG oraz inspektorów armii z 29 sierpnia 1923 r.
- CA MSW, sygn. 389, Wytyczne służby kontrwywiadowczej, b.r.
- CA MSW, sygn. 511, Ogólny zarys niemieckiej służby wywiadowczej i zadania wywiadu na 1931/1932, Warszawa 1933.
- Cygański M., *Abwehra w Republice Weimarskiej 1921–1932 (Powstanie, rozwój i działalność przeciw Polsce, zwłaszcza na Śląsku)*, „Kwartalnik Opolski”, 1989, nr 2.
- Gondek L., *Działalność Abwehry na terenie Polski 1933–1939*, Warszawa 1974.
- Jędrzejewska J., *Współpraca Armii Czerwonej i Reichswehry w latach 1917–1933. Wybrane problemy*, Toruń 2005.
- Kopczyk H., *Niemiecka działalność wywiadowcza na Pomorzu 1920–1933*, Gdańsk 1970.
- Kornat M., *O celach w polskiej polityce zagranicznej 1918/1919–1939* [w:] A. Friszke, M. Kornat, R. Stemplowski, *Dwie epoki. O celach w polskiej polityce zagranicznej 1918–1939 i 1989–2015*, Warszawa 2020.
- Kozaczuk W., *Bitwa o tajemnice. Służby wywiadowcze Polski i Rzeszy Niemieckiej 1922–1939*, Warszawa 1977.

- Krasuski J., *Tragiczna niepodległość. Polityka zagraniczna Polski w latach 1919–1945*, Poznań 2000.
- Lossowski P., *Kształtowanie się państwa polskiego i walka o granice (listopad 1918 – czerwiec 1921)* [w:] *Historia dyplomacji polskiej*, t. 4: 1918–1939, red. M. Leczyk [i in.], Warszawa 1995.
- Michowicz W., *Organizacja polskiego aparatu dyplomatycznego w latach 1918–1939* [w:] *Historia dyplomacji polskiej*, t. 4: 1918–1939, red. M. Leczyk [i in.], Warszawa 1995.
- Peplowski A., *Kontrwywiad II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2002.
- Ringman A., *Cel i środki niemieckiej polityki zagranicznej*, Warszawa 1931.
- Ronge M., *Dwanaście lat służby wywiadowczej*, Warszawa 1992.
- Skrzypek A., *Nie spełniony sojusz? Stosunki sowiecko-niemieckie 1917–1941*, Warszawa 1992.
- Weitz E.D., *Niemcy weimarskie. Nadzieja i tragedia*, Kraków 2011.
- Wojewódzkie Archiwum Państwowe (WAP) w Bydgoszczy, Urząd Wojewódzki Pomorski (UWoj. Pom.) Wydział Społeczno-Polityczny, sygn. 4814, Sprawozdanie dotyczące reorganizacji niemieckiej służby wywiadowczej z 20 września 1921 r.

"Poland must be finished". How the secret services of Germany carried out their tasks as part of the anti-Polish policy

Abstract

Weimar Germany, not recognizing the western borders of the Second Polish Republic, never came to terms with the consequences of defeat in World War I. They sought to revise the provisions of the Treaty of Versailles, rebuild military potential and retaliate. The Weimar Republic conducted extensive espionage activity against Poland. An important role in this respect was played not only by state institutions, but also by private and political groups. The Abwehr, implementing the guidelines of the most important German military authorities, used its field posts, which were established at the headquarters of military districts, for intelligence purposes. Its development was related to the expansion of the scope of espionage interests. The 2nd Department of the General Staff (Main) of the Polish Army dealt with the recognition and combating of German intelligence in the Second Polish Republic. The Polish counterintelligence worked out the espionage activities of Germany to the extent possible. The article, based on archival materials, shows that the secret services of Germany conducted a wide range of espionage activities against Poland, the recognition of which was an important part of preparations for military operations.

Keywords: espionage, Abwehr, secret services, intelligence, counterintelligence